

ФАРМАЦЕВТИЧНІ НАУКИ

УДК 005:65:304:369:316.35+316.4 (614.2+615.1)

ЗОВНІШНЯ СОЦІАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ФАРМАЦЕВТИЧНИХ КОМПАНІЙ

Братішко Ю.С.

Національний фармацевтичний університет

Стаття присвячена актуальній проблемі – дослідженню системи зовнішньої соціальної відповідальності фармацевтичних компаній в Україні. Автором дано визначення зовнішньої соціальної відповідальності фармацевтичного бізнесу. У статті проаналізовані основні напрямки і форми реалізації зовнішньої соціальної відповідальності фармацевтичних компаній. Автором виявлено напрями зовнішньої соціальної відповідальності фармацевтичних компаній, які потребують більш ефективного управлінського впливу. Також автором розроблені рекомендації щодо збалансованого управління системою соціальної відповідальності фармацевтичного бізнесу.

Ключові слова: соціальна відповідальність, соціальна відповідальність фармацевтичного бізнесу, зовнішня соціальна відповідальність, фармацевтична компанія.

Постановка проблеми. Як показали дослідження досвіду функціонування провідних фармацевтичних компаній (ФК) світу та України, сьогодні значна частка ФК усвідомлює власну роль в житті країни, ФК мають прагнення до перетворення у високотехнологічні, екологічно небайдужі, соціально відповідальні установи, які здатні забезпечувати населення якісними, безпечними та доступними за ціною лікарськими засобами, необхідними для підвищення якості життя населення. Тільки за цих умов у ФК є можливість йти шляхом сталого соціально-економічного розвитку, враховуючи власні та суспільні потреби.

Сьогодні все більша кількість вітчизняних ФК опікується питанням формування та розвитку такого напрямку своєї діяльності як соціальна відповідальність (СВ). Зростання зацікавленості та усвідомлення корисності соціально відповідальної поведінки для ФК підтверджується значним фінансування ними соціальної сфери, великою кількістю соціально орієнтованих проектів, які реалізовані ФК протягом останнього десятиріччя, наявністю на деяких ФК посад менеджерів із соціальної відповідальності, наявністю на офіційних сайтах компаній інформації щодо напрямків СВ, регулярним складанням та оприлюдненням соціальних звітів, посіданням значних місць у національних рейтингах найбільш соціально відповідальних компаній України, а також вітчизняні ФК стають лідерами рейтингів щодо Індексу прозорості та підзвітності компаній в Україні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемам управління соціально-відповідальною діяльністю і соціально-економічного розвитку підприємств присвячені наукові дослідження українських вчених Афанасьєва М. В., Воронкової А. Е., Герасимчука В. Г., Кизима М. О., Колода А. М., Навікової О. Ф., Раєвнєвої О. В., Ушакової Н. М. та інших вчених. У фармації шляхи управління СВ фармацевтичного бізнесу розробляються в роботах наукових шкіл Котвицької А. А., Книшча Є. Г., Мнушко З. М., Немченко А. С., Посилкіної О. В., Толочка В. М. та інших вчених.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Але, зважаючи на значний науковий доробок, недостатньо опрацьованими лишаються питання формування системи управління внутрішньої соціальної відповідальності фармацевтичного бізнесу (СВФБ), зокрема зовнішньої СВ сучасних ФК, що робить актуальною подальшу розробку даної проблематики.

Мета статті. Отже, головною метою цієї роботи є дослідження та аналіз основних напрямків і форм реалізації зовнішньої соціальної відповідальності ФК; виявлення напрямків зовнішньої соціальної відповідальності ФК, які потребують більш ефективного управління; а також розробка рекомендацій щодо збалансованого управління системою СВФБ.

Виклад основного матеріалу. СВФБ – це здатність суб'єктів фармацевтичної галузі брати на себе зобов'язання фінансового, економічного, соціального і екологічного характеру за наслідки їхньої діяльності перед державою, суспільством, навколишнім співтовариством, персоналом, бізнес-партнерами та іншими зацікавленими сторонами, яка реалізується через етичну поведінку з урахуванням інтересів і очікувань всіх стейкхолдерів при дотриманні чинного законодавства і міжнародних стандартів на принципах добровільності і взаємної вигоди [1].

СВФБ передбачає: забезпечення населення якісними, ефективними, безпечними та доступними за ціною лікарськими засобами; створення умов для розвитку професійної відповідальності працівників фармацевтичної галузі відповідно до вимог соціальних норм; забезпечення умов екологічно чистого виробництва і сприяння поліпшенню екологічної ситуації в місцях присутності виробничих потужностей; участь у регіональних соціальних програмах розвитку територій і реалізацію власних соціальних проектів. СВФБ базується на принципах дотримання чинного законодавства, врахуванні вимог міжнародних стандартів якості і передбачає значну міру добровільності в реалізації соціальних заходів. Саме добровільний характер реалізації соціаль-

них заходів обумовлює існуюче розмаїття підходів до формування системи СВФБ.

До складових СВФБ можна віднести складові якості, соціальну, екологічну, управлінську, правову та складову розвитку, які реалізуються як у вигляді внутрішньої та зовнішньої відповідальності (рис. 1).

Об'єктом дослідження даної статті є зовнішня СВ сучасних фармацевтичних підприємств.

Зовнішня СВФБ – це здатність суб'єктів фармацевтичної галузі брати на себе зобов'язання фінансового, економічного, екологічного, соціального і етичного характеру за наслідки їх діяльності перед державою та органами державної влади, органами місцевого самоврядування, місцевим співтовариством, суспільством та суспільними організаціями, споживачами, клієнтами, пацієнтами, лікарями та провізорами, постачальниками, бізнес-партнерами, конкурентами,

фінансово-кредитними та податковими закладами, інвесторами, засобами масової інформації та іншими зацікавленими сторонами (рис. 2).

За результатами проведених досліджень можна зробити висновки, що до зовнішньої СВ ФК належить:

1) ділова практика щодо впровадження на фармацевтичних підприємствах України систем менеджменту якості для забезпечення населення лікарськими засобами належної якості, що підтверджується наявністю у ФК відповідних сертифікатів – так у сучасних ФК впровадження систем менеджменту якості підтверджується наявністю сертифікатів GxP, ISO 9000, ISO 13485 та ін. (дослідження щодо наявності у ФК відповідних сертифікатів наведені у табл. 1);

2) ділова практика щодо впровадження на фармацевтичних підприємствах України систем

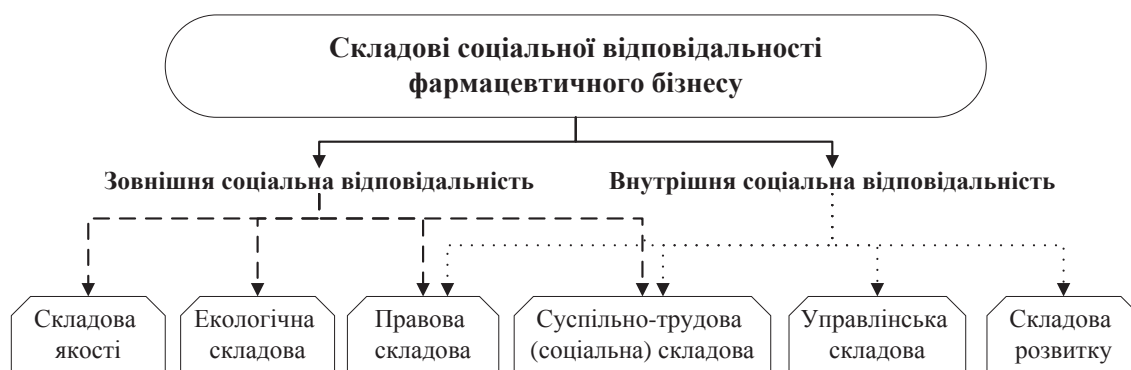

Рис. 1. Складові соціальної відповідальності фармацевтичного бізнесу

Джерело: розроблено автором

Рис. 2. Об'єкти (стейкхолдери) соціальної відповідальності фармацевтичного бізнесу

Джерело: розроблено автором

екологічного менеджменту для забезпечення відповідального поводження до навколишнього середовища, що підтверджується наявністю у ФК відповідних сертифікатів – так у сучасних ФК впровадження систем менеджменту якості підтверджується наявністю сертифікатів ISO 14000, ISO 50000 та ін. (дослідження щодо наявності у ФК відповідних сертифікатів наведені у табл. 2);

Таблиця 1
Результати оцінки наявності сертифікатів міжнародних стандартів якості та галузевих належних практик досліджуваних фармацевтичних компаній України у 2016 році

Фармацевтична компанія	наявність сертифіката GxP	наявність сертифіката ISO 9000	наявність сертифіката ISO 13485	наявність сертифіката ISO 17025	впровадження системи TQM
Промислові фармацевтичні підприємства					
ПАТ «Фармак»	+	+	+	-	+
Корпорація «Артеріум»	+	+	-	-	+
ПАТ НПЦ «Борщагівський ХФЗ»	+	+	-	+	-
ФФ «Дарниця»	+	+	-	-	+
ТОВ «ФК «Здоров'я»	+	+	-	-	-
ПАТ «Київський вітамінний завод»	-	+	-	-	-
ТОВ «Мікрофарм»	+	-	-	-	-
ТОВ «Тернофарм»	+	-	-	-	-
ПрАТ «Лекхім-Харків»	-	-	-	-	-
ПАТ «Фармстандарт-Біолік»	-	-	-	-	-
Корпорація «Юрія-Фарм»	+	+	+	-	-
ТОВ «Такеда Україна»	+	-	-	-	+
ТОВ «Тева Україна»	+	-	-	-	+
Дистриб'юторські фармацевтичні компанії					
ТОВ «Артур-К»	-	-	-	-	-
ТОВ «БадМ»	+	-	-	-	-
СП «Оптима-Фарм, ЛТД»	-	-	-	-	-
ПТП МП фірма «Едельвейс»	-	-	-	-	-
Компанія «Дельта Медикел»	+	+	-	-	-
Аптечні мережі					
Мережа аптек «Мед Сервіс Груп»	-	-	-	-	-
Мережа аптек «Гамма-55»	-	-	-	-	-
Мережа «Аптека низьких цін»	-	-	-	-	-
Мережа аптек «Здоров'я»	-	-	-	-	-
Мережа аптек «Леда»	-	-	-	-	-
Мережа аптек «9-1-1»	-	-	-	-	-
Мережа «Аптека доброго дня»	-	-	-	-	-

Джерело: розроблено автором на підставі вивчення інформації з офіційних сайтів компаній

3) ділова практика щодо впровадження на фармацевтичних підприємствах України систем

соціально орієнтованого менеджменту та соціальної відповідальності для забезпечення довгострокових переваг та побудови партнерських відносин з ключовими стейкхолдерами, що підтверджується наявністю у ФК відповідних сертифікатів – так деякі ФК України приєдналися до ініціативи ООН з питань соціальної відповідальності та беруть участь у реалізації положень Глобального договору, впроваджують стандарти ISO 26000, SA 8000 (дослідження щодо наявності у ФК відповідних сертифікатів наведені у табл. 3);

Таблиця 2
Результати оцінки наявності сертифікатів екологічного менеджменту досліджуваних фармацевтичних компаній України у 2016 році

Фармацевтична компанія	наявність сертифіката ISO 14000	наявність сертифіката ІМРАС 10000	наявність сертифіката ISO 50000
Промислові фармацевтичні підприємства			
ПАТ «Фармак»	+	-	-
Корпорація «Артеріум»	+	-	-
ПАТ НПЦ «Борщагівський ХФЗ»	+	+	+
ФФ «Дарниця»	-	-	-
ТОВ «ФК «Здоров'я»	+	-	-
ПАТ «Київський вітамінний завод»	-	-	-
ТОВ «Мікрофарм»	-	-	-
ТОВ «Тернофарм»	-	-	-
ПрАТ «Лекхім-Харків»	-	-	-
ПАТ «Фармстандарт-Біолік»	-	-	-
Корпорація «Юрія-Фарм»	-	-	-
ТОВ «Такеда Україна»	-	-	-
ТОВ «Тева Україна»	-	-	-
Дистриб'юторські фармацевтичні компанії			
ТОВ «Артур-К»	-	-	-
ТОВ «БадМ»	-	-	-
СП «Оптима-Фарм, ЛТД»	-	-	-
ПТП МП фірма «Едельвейс»	-	-	-
Компанія «Дельта Медикел»	-	-	-
Аптечні мережі			
Мережа аптек «Мед Сервіс Груп»	-	-	-
Мережа аптек «Гамма-55»	-	-	-
Мережа «Аптека низьких цін»	-	-	-
Мережа аптек «Здоров'я»	-	-	-
Мережа аптек «Леда»	-	-	-
Мережа аптек «9-1-1»	-	-	-
Мережа «Аптека доброго дня»	-	-	-

Джерело: розроблено автором на підставі вивчення інформації з офіційних сайтів компаній

Іншими напрямками зовнішньої СВ ФК України сьогодні є: наявність на власному інтернет-сайті розділу щодо соціальної відповідальності; оприлюднення цілей діяльності ФК; розкриття інформації про місію ФК; наявність реалізованих соціальних програм розвитку; розкриття інформації про коло бізнес-партнерів; розкриття інформації про корпоративну соціальну від-

повідальність компанії; наявність розроблених документів, які підтверджують націленість діяльності на соціальну відповідальність; розкриття інформації про благодійність, меценатство та рівень соціально орієнтованих витрат; складання та оприлюднення соціальної (нефінансової) звітності; наявність у вільному доступі фінансових звітів про діяльність підприємства; участь у конкурсах з соціальної відповідальності та ін.

Таблиця 3

Результати оцінки наявності сертифікатів зі стандартів з соціальної відповідальності бізнесу досліджуваних фармацевтичних компаній України у 2016 році

Фармацевтична компанія	наявність сертифіката ISO 26000	наявність сертифіката SA 8000	участь у Глобальному договорі ООН з питань соціальної відповідальності
Промислові фармацевтичні підприємства			
ПАТ «Фармак»	-	-	+
Корпорація «Артеріум»	-	+	+
ПАТ НІЦ «Борщагівський ХФЗ»	-	+	-
ФФ «Дарниця»	-	-	-
ТОВ «ФК «Здоров'я»	-	-	-
ПАТ «Київський вітамінний завод»	-	-	-
ТОВ «Мікрофарм»	-	-	-

ТОВ «Тернофарм»	-	-	-
ПрАТ «Лекхім-Харків»	-	-	-
ПАТ «Фармстандарт-Біолік»	-	-	-
Корпорація «Юрія-Фарм»	-	-	-
ТОВ «Такеда Україна»	+	-	-
ТОВ «Тева Україна»	-	-	-
Дистриб'юторські фармацевтичні компанії			
ТОВ «Артур-К»	-	-	-
ТОВ «БадМ»	-	-	-
СП «Оптима-Фарм, ЛТД»	-	-	-
ПТП МП фірма «Едельвейс»	-	-	-
Компанія «Дельта Медикел»	-	-	-
Аптечні мережі			
Мережа аптек «Мед Сервіс Груп»	-	-	-
Мережа аптек «Гамма-55»	-	-	-
Мережа «Аптека низьких цін»	-	-	-
Мережа аптек «Здоров'я»	-	-	-
Мережа аптек «Леда»	-	-	-
Мережа аптек «9-1-1»	-	-	-
Мережа «Аптека доброго дня»	-	-	-

Джерело: розроблено автором на підставі вивчення інформації з офіційних сайтів компаній

Висновки і пропозиції. Отже, сьогодні більшість досліджуваних ФК зважають на необхідність реалізації політики СВ, але, з огляду на проведені дослідження, масштаби зовнішньої СВ є все ж таки більшими, ніж внутрішньої. Тому, сучасним ФК слід більше уваги приділяти не тільки зовнішнім соціальним програмам, але й більше турбуватись про власний персонал.

Список літератури:

- Братішко Ю. С. Розробка алгоритму формування системи соціальної відповідальності фармацевтичних підприємств / Ю. С. Братішко // Управління, економіка та забезпечення якості в фармації. – 2015. – № 4. – С. 52–59.
- Bratishko Yu. S. Assessment of social responsibility of pharmaceutical business / Yu. S. Bratishko // Problems of social and economic development of business: Collection of scientific articles. Vol. 1. – Publish.house «BREEZE», Montreal, Canada, 2014. – P. 205–209.
- <http://bcpp.com.ua/>.
- <http://farmak.ua/>
- <http://www.artorium.ua/>
- <http://www.darnitsa.ua/>
- <http://www.ukrstat.gov.ua/>.
- <http://www.vitamin.com.ua/>
- <http://www.work.ua/>.
- <https://hh.ua>.
- <https://www.zt.com.ua/>.
- <http://microfarm.com.ua/>.
- <http://ternopharm.com.ua/>.
- <http://www.ooobadm.dp.ua/>.
- <http://artur-k.com.ua/>.
- <http://www.uf.ua/>.
- <http://www.teva.ua/>.
- <http://www.takeda.ua/>.
- <http://med-service.com.ua/>.

Братишко Ю.С.

Национальный фармацевтический университет

ВНЕШНЯЯ СОЦИАЛЬНАЯ ОТВЕТСТВЕННОСТЬ ФАРМАЦЕВТИЧЕСКИХ КОМПАНИЙ

Аннотация

Статья посвящена актуальной проблеме – исследованию системы внешней социальной ответственности фармацевтических компаний в Украине. Автором дано определение внешней социальной ответственности фармацевтического бизнеса. В статье проанализированы основные направления и формы реализации внешней социальной ответственности фармацевтических компаний. Автором выявлены направления внешней социальной ответственности фармацевтических компаний, которые нуждаются в более эффективном управленческом воздействии. Также автором разработаны рекомендации по сбалансированному управлению системой социальной ответственности фармацевтического бизнеса.

Ключевые слова: социальная ответственность, социальная ответственность фармацевтического бизнеса, внешняя социальная ответственность, фармацевтическая компания.

Bratishko Yu.S.

National University of Pharmacy

EXTERNAL SOCIAL RESPONSIBILITY OF PHARMACEUTICAL COMPANIES

Summary

Article is devoted to an actual problem – research of system of external social responsibility of the pharmaceutical companies in Ukraine. The author has given definition of external social responsibility of pharmaceutical business. In article the main directions and forms of realization of external social responsibility of the pharmaceutical companies are analyzed. The author has revealed the directions of external social responsibility of the pharmaceutical companies which need more effective administrative influence. Also the author has developed recommendations about the balanced management of social responsibility of pharmaceutical business of system.

Keywords: social responsibility, social responsibility of pharmaceutical business, external social responsibility, pharmaceutical company.

УДК 617.7:616.379-008.64

ДИНАМІКА ОФТАЛЬМОЛОГІЧНИХ УРАЖЕНЬ НА ТЛІ ЦУКРОВОГО ДІАБЕТУ І ТИПУ ПРОТЯГОМ 2012-2014 РОКІВ У ГОСПІТАЛІЗОВАНИХ ПАЦІЄНТІВ

Яковлева О.О., Коваль А.І.

Вінницький національний медичний університет імені М.І. Пирогова

Дане ретроспективне дослідження проведено на базі ендокринологічного відділення Хмельницької обласної лікарні. Здійснено аналіз 604 карт історій хвороб (форма 003/0) протягом 2012-2014 років. Критеріями виключеннями були діти та підлітки, хворі на цукровий діабет І типу, а також вагітні жінки. Встановлено, що діабетичне ураження очей, як ускладнення основного захворювання, досягає високих показників (91,59-98,66%), що свідчить про зниження гостроти зору, а подальшому повної сліпоти. За результатами проведеного дослідження переважали хворі середнього віку у 2014 році (102 хворих) та молодого віку у 2013 році (75 хворих).

Ключові слова: цукровий діабет І типу, діабетична ретинопатія, діабетична ангіопатія сітківки, діабетична катаракта.

Постановка проблеми. Цукровий діабет є захворюванням гетерогенним, неоднорідним [1]. На даний час відмічається ріст розповсюженості цукрового діабету (ЦД) та його ускладнень [2]. При ЦД розвиток мікро- та макросудинних ускладнень асоціюється з віком пацієнта, тривалістю захворювання та особливо зі ступеню компенсації вуглеводного обміну [3]. Патологічні реакції, які призводять до розвитку

судинних уражень, протікають на рівні ендотеліальних клітин [4].

При цукровому діабеті частіше, ніж при інших ендокринних захворюваннях спостерігаються різні ураження органа зору – запальні захворювання повік і кон'юнктиви, ксантелазми, ангіопатії бульбарної кон'юнктиви й епісклери, різні форми кератодистрофії, передні увеїти, рубеоз райдужки, порушення гемо- й гідродинаміки ока. Більшість